

ОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВПЛИВУ ФЕНОМЕНА КОРУПЦІЇ НА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Викладено узагальнення щодо філософсько-правової оцінки сутності корупції, її тенденцій, що є характерними для сучасного етапу процесів права та державотворення. Розглянуто питання значення оптимізації публічно-правового апарату як методу запобігання та протидії корупції. За результатами компаративістського аналізу екстраговано комплекс факторів, що детермінують інтенсифікацію негативних проявів корупціалізації функціонування ланок публічного апарату та виокремлено праксеологічні методи нейтралізації їх активності. На основі узагальнень правової доктрини запропоновано інноваційний концепт інтерпретації феномена корупційної пастки та показника соціальної ціни корупції у контексті розбудови різних типів державності.

Ключові слова: *корупція, прояви, протидія, онтологічний аспект, профілактика.*

Постановка проблеми. В умовах актуального стану соціально-правового світосприйняття аксіоматичною виступає сентенція про загальнодеструктивний характер епісоціального феномена корупції. Явище корупції є предметом гносеологічного аналізу різноманітних наук в контексті яких виділяють індиферентні за суттю підходи, концепції та навіть дефініції згаданого комплексного дефекту функціонування суспільства.

Незважаючи на тривалу доктринально-правову ретроспективу дослідження властивостей корупційного феномена різними за предметним спектром галузями юридичної науки, слід визнати факт істотної партикулярності філософсько-правової парадигми ідентифікації останнього, що неодмінно детермінує виникнення численних дефектів у процесі операціоналізації цього явища, а отже, мінімізує ефективність заходів соціально-правової резистенції його деструктивним проявам.

Стан дослідження. Окремі аспекти проблематики філософсько-правового онтогенезу корупції відображені у роботах таких науковців:

М. І. Мельника, Є. В. Невмержицького, О. М. Охотнікової, В. Д. Лаптеакру, В. І. Добренькова, Н. Р. Ісправнікової, А. Л. Золкіна, І. В. Годунова, В. Д. Андрианова, Г. А. Сатарова, Р. Ш. Шегабудінова, Л. В. Багрія-Шахматова, Д. В. Мірошниченка, Б. В. Волженкіна.

Метою статті є висвітлення субсистемної онтологічної компоненти філософсько-правового підходу до аналізу феномена корупції у сучасному соціально-правовому бутті. У контексті заданої мети намагатимемось визначити сутність, зміст та особливості онтологічного виміру корупції на мікросоціальному рівні.

Виклад основних положень. Онтологія – (лат. *ontologia* від давньогрек. *όντος* – суще, те, що існує і гр. *λόγος* – учення, наука) – це вчення про буття, розділ філософії, у якому з'ясовуються фундаментальні проблеми існування, розвитку сутнісного, найважливішого. Зважаючи на відсутність єдиного тлумачення поняття «онтологія» у філософії, пропонуємо під онтологічним аспектом дослідження корупції розуміти систему заходів, спрямованих на визначення місця та значення корупційного епіфеномена у об'єктивній соціально-правовій дійсності за рахунок системної репрезентації наслідків інфільтрації корупційних проявів у це середовище та їх подальшого взаємовпливу.

Фундаментального значення у процесі онтологічної інтерпретації корупції набуває аналіз варіативних трансформацій, детермінованих корупціалізацією соціально-правової, економічної, політичної сфер соціального співжиття. Консолідація деструктивних видозмін характеристик таких соціальних сфер уможливить повномасштабне сприйняття істинної функціональної сутності досліджуваного нами явища, дозволить виокремити визначальні індикатори корупційної активності у соціальних кластерах, водночас виконуватиме декілька функцій: індикативно-гносеологічну, предикативну та превентивну.

У наукових роботах вітчизняних і закордонних учених-правознавців, які досліджували явище корупції, найчастіше підлягають екстракції політико-правові, соціальні, економічні, морально-психологічні наслідки її впливу. Партикулярно висвітленню негативного впливу корупції на різноматні сфери суспільства присвячено наукові праці Д. Г. Заброди, О. Г. Кальмана, М. І. Мельника, Є. В. Невмержицького, О. Я. Прохоренка, С. С. Рогульського та інших.

Зважаючи на транснаціональний характер корупції як явища, апріорі репрезентації сутності та проявів інституту «соціальної ціни» цього деструктивного феномена, слід здійснити умовну сепарацію континіуму корупційно-детермінованих метаморфоз соціального середо-

вища, послуговуючись критерієм їх територіально-політичної дислокації, виділяючи за результатами означеної диференціації такі сегменти корупційних наслідків:

- внутрішньодержавні – деструкції зазнають процеси ендогенного щодо конкретної політико-територіальної організації публічної влади, типу; вплив на транснаціональні політичні, економічні та інші соціальні процеси повністю відсутній, або ж мінімальний;

- транснаціональні – наслідки корупціалізації публічно-владного алгоритму, які істотно впливають на зовнішньополітичне становище держави, зумовлюючи негативну трансформацію її атрибутивних характеристик.

До першої з виокремлених нами компонент соціальних трансформацій корупційного типу слід віднести:

- викривлення мети соціально-економічних реформ. Як зазначає представник американської школи дослідження корупції С. Роуз-Акерман: «Інтенсифікація корупційної активності зазвичай збігається у часі з процесами соціально-економічних та правових реформ, які проводяться владою. Тимчасовий стан аномії, що виникає внаслідок таких процесів зумовлює складність виявлення правопорушень, а отже можна стверджувати, що корупція та реформи йдуть пліч-о-пліч» [1, с. 154]. Як відомо, будь-яка соціальна реформа – це своєрідна відмова від усталеної моделі організації суспільства на користь потенційно-ефективнішого, прогресивнішого концепту вирішення певних соціальних завдань. Продукування зазначеної інверсивної методики, як і засобів для її реалізації, зазвичай забезпечується ініціаторами згаданих реформ, що і приховує корупційну пастку. Буденною в умовах сьогодення видається практика лобіювання можновладцями власних фінансових, підприємницьких чи інших матеріальних інтересів, що загрожує не лише докорінною видозміною соціального алгоритму у певній сфері, але й потенційним колапсом усієї системи у разі, якщо інтегрована модель виявиться «нежиттєздатною». Зважаючи на наведені аргументи, будь-яка трансформація соціально-економічного ладу, що не була усебічно науково-практично проаналізована, – потенційне середовище для корупційних зловживань, які призводять до підвищення рівня латентності корупційних правопорушень, учинюваних у період організаційного дисбалансу, утворюють середовище для промульгації індивідуальних інтересів можновладців у політичну площину з метою їх подальшої сатисфакції за рахунок державних активів тощо;

– соціальну дестабілізацію. «Корупція, спотворюючи суспільні відносини, порушує нормальний порядок речей у суспільстві, починаючи із порушення службового обов'язку» [2, с. 199–200]. Соціальна система оптимізує ефективність власного функціонування через спеціалізацію окремих її ланок, пропорційну диференціацію повноважень і функціонування інституту перманентного контролю, котрі у єдності повинні забезпечувати мінімізацію трансакційних витрат, пов'язаних із реалізацією конкретного соціального завдання. Корупція, як фактор дисгармонізації соціальних процесів, нейтралізує засаду паритетності, яка є визначальною у контексті забезпечення оптимального функціонування усіх ланок державного апарату, призводить до надмірної концентрації владних повноважень у сфері відання окремих з них, що суперчить концепції «стримувань і противаг», призводячи до ще більших зловживань. На соціально-побутовому мікрорівні корупція призводить до непропорційної стратифікації суспільства за майновим ценом, що з часом обумовлює ефект соціального обурення, виявами котрого можуть виступати підвищення рівня злочинності, різноманітні заходи соціального супротиву (пікети, демонстрації, соціальні заворушення тощо), зневіра у ефективності державної влади. «За даними статистики та соціальних досліджень, бідні та убогі в нашій країні становлять приблизно 70% усього населення» [3, с. 43–44]. Методом логічно-індуктивного аналізу робимо висновок про те, що корупція, досягаючи біфуркаційної рівня власного розвитку, призводить до краху тієї системи, в межах котрої існують її прояви, а отже корупцію можна ідентифікувати як явище соціально-економічної деструкції;

– тінізацію та криміналізацію економіки, фінансову дегенерацію держави, порушення засад ринкової самоорганізації. Оскільки, як зазначалось, корупція – форма субстиювання формальних, легітимних алгоритмів взаємодії з державно-владними інституціями альтернативним, подекуди оптимальнішим методом нелегітимної кооперації з окремими державними службовцями на засадах комерціалізації адміністративно-розпорядчої діяльності, очевидним видається те, що внаслідок гіпертрофії частки недокументованих (корупційних) схем відбувається мінімізація загальнооблікової фіскально-консолідаційної спроможності, що в подальшому призводить до дефіцитності державного бюджету. Зростання тіньової частини сектора підприємницької діяльності одночасно унеможливує реалізацію функції державного контролю за діяльністю її партисипаторів, призводячи до не контролюваності господарської діяльності, а це, як відомо, ключова запорука

нехтування державними стандартами якості продукованих суб'єктами господарської діяльності товарів та послуг. Корупція істотно впливає і на механізми ринкової економіки, корелюючи ринкову кон'юктуру за рахунок нейтралізації конкурентних базисів вартісної ідентифікації. Утворене внаслідок цього монополізоване становище окремих суб'єктів господарської діяльності, особливо у сфері виробництва високоліквідної продукції, має наслідком численні зловживання останніми набутим становищем, що виявляється у дисбалансі системи якості ціна продукції;

– аберація політичного дискурсу. У внутрішньополітичному континіумі корупція як фактор відхилення від легітимної конкурсної моделі заміщення вакантних посад у системі державної служби призводить до видозміни аутентичного вектору трансуб'єктивізації публічної влади. Оскільки населення держави виступає першоджерелом політичної влади, котру останнє за допомогою виборчих процедур делегує спеціально створеним органам, непотичний підвид корупційних відносин (вид корупції, що охоплює комплекс дій, спрямованих на нівеляцію офіційно встановлених прелімінаційних заходів селекції кандидатів на заміщення вакантних посад у державному апараті; визначальним критерієм придатності особи до провадження державної служби замість ділових та особистих якостей виступає матеріальний ценз кандидата) реструктуризує таку модель політичної колаборації, внаслідок чого нехтується аутентична воля первинного носія політичної влади. Субституція інтересів народу, які знаходять прояв у інтересах державної служби, меркантильними інтересами службових осіб-корупціонерів і становить фундаментальну сутність корупційних деліктів, призводячи до видозміни політичної моделі соціальної організації;

– соціально-правова стагнація. Як зазначає А. І. Долгова: «У випадку корумпованості державних службовців, а тим більше мажоритарної, громадяни держави втрачають свій державний апарат, він служить у цьому випадку не платникам податків, а інтересам тих, хто його у них «перекупив» [4, с. 3–26]. Стереотипізація корупціогенних владних процедур нейтралізує потенційні новації, внесення котрих покликане підвищити ефективність та оптимізувати функціонування державного апарату, а отже корупція – явище, що зумовлює стагнацію державного апарату, визначальна причина сповільнення соціально-правового поступу держави;

– видозміна соціального архетипу. Ідеальну модель соціальних відносин в межах державного утворення у теорії права прийнято

йменувати станом «законності». Законність – це характеристика політико-територіального утворення, у межах котрого усі без винятку учасники суспільних відносин дотримуються букви та духу закону. Лише режим законності забезпечує практичну реалізацію такої демократичної цінності як правопорядок, генералізуючи значення непорушності прав і свобод та оптимального задоволення інтересів кожного громадянина. Для підтримання правопорядку у будь-якій державі, об'єктивною є потреба в ідентифікації спектру діянь, які нівелюють формально-визначені загальнообов'язкові правила поведінки, та тягнуть за собою застосування до коміторів останніх, передбачених законами, заходів правової репресії. Незважаючи на формальну протиправність корупційних діянь, соціальна перцепція останніх і досі зберігає характеристику аморфності, внаслідок чого соціальна негативізація явища не виступає прерогативою сучасного українського суспільства. Обставина домінантної апатичності до корупційної проблематики обумовлює стереотипізацію корупційної поведінки у континуумі прийнятих біхевіористичних моделей та поступово породжує негативні трансформації соціального архетипу (надсвідомого консолідованого психо-емоційного імперативу, що історично формується у макросоціальних організаціях як система індикаторів про соціальності та асоціальності певних феноменів), що потенційно може призвести до легалізації корупції на загальнодержавному офіційному рівні;

– негативні морально-психологічні тенденції. Морально-психологічні наслідки корупції виявляються у тому, що такий феномен виступає потужним фактором деморалізації суспільства, деформації психології індивідів та соціальних груп, призводить до девальвації моральних цінностей суспільства, реструктуризує мотиваційний фон функціонування державних службовців. Корупція призводить до зневіри громадян у реальній функціональності держави у площині захисту їх інтересів, відтак державний апарат сприймається лише як комерційна структура, що функціонує за принципом «правий той, у кого більше грошей».

Комплексність впливу корупції на соціально-правові, політичні та економічні процеси виявляється не лише на державному, але й на транснаціональному рівні. Наслідками корупції у цій площині виступають:

– погіршення політичного амплуа держави на міжнародній арені. Оскільки корупція – явище негативне, в ідеальному варіанті його рівень повинен перебувати в обернено пропорційній залежності

зі ступенем ефективності державної влади. Високий рівень корупції свідчить про практичну нездатність держави забезпечити реалізацію обраного нею політичного вектору, вказує на безконтрольність соціально-економічних процесів, репрезентує домінацію тіньового сектора економіки над офіційним сегментом останньої. Узагальнюючи наведене, можна стверджувати, що корупція – ключовий фактор негативізації держави у міжнародному політичному просторі, своєрідна передумова економічної сепарації та визначальна причина більшості дипломатичних колапсів, які у єдності призводять до перманентної згальносоціальної, економічної та політичної стагнації держави;

– зниження інвестиційної привабливості національних об'єктів інвестування. Як зазначає М. Н. Крейніна: «Для залучення інвестиційних ресурсів підприємство повинно відповідати ряду характеристик, тобто бути інвестиційно привабливим. Формування інвестиційної привабливості підприємства (ІПП) необхідно для: забезпечення конкурентоспроможності продукції і підвищення її якості; структурної перебудови виробництва; створення необхідної сировинної бази для ефективного функціонування підприємств; вирішення соціальних проблем: інвестиції необхідні для забезпечення ефективного функціонування підприємств, їхнього стабільного стану й у зв'язку з цим вони використовуються для досягнення подальшого розширення і розвитку виробництва; відновлення основних виробничих фондів; підвищення технічного рівня праці і виробництва та ін.» [5, с. 26]. Для мікроекономічного рівня господарської діяльності оптимальною видається методика ідентифікації інвестиційної привабливості підприємства, запропонована А. П. Гайдуцьким: «...інвестиційна привабливість підприємства (ІПП) – це його інтегральна характеристика як об'єкта майбутнього інвестування з позиції перспектив розвитку (динаміки обсягів продажу, конкурентоспроможності продукції), ефективності використання ресурсів і активів, їхньої ліквідності, стану платоспроможності і фінансової стійкості, а також низки неформалізованих показників (професійні здібності керівництва, галузева та регіональна приналежність підприємства, стадія життєвого циклу, добросовісність підприємства як партнера)» [6, с. 120]. Екстраполяція наведеної методики визначення інвестиційної привабливості об'єктів у мікросоціальному вимірі на загальнодержавний рівень дає підстави для такого висновку: оскільки комплекс корупційних видатків збільшує загальний обсяг фінансових втрат інвестора, зменшуючи загальний обсяг прямих інвестицій у об'єкт інвестування, на загальнодержавному рівні наведена ситуація

проявляється у формі різкого скорочення валового обсягу іноземних інвестицій у економіку держави, призводить до ускладнення міжнародної господарської кооперації за участю представників національної економіки. Так, зокрема М. Соколовський у своїх дослідженнях зазначає: «Дослідження фахівців Світового банку свідчать про те, що корупція значно зменшує обсяги внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Розглядаючи корупцію як своєрідний додатковий «податок» на бізнес, вони вважають, що кожне збільшення ставки цього «податку» на один відсоток скорочує приплив прямих інвестицій у країну на п'ять відсотків» [7, с. 61–62];

– спотворення добросовісної конкуренції між учасниками міжнародно-економічної взаємодії. Негативні прояви корупційного впливу простежуються і в межах міжнародного ринкового середовища, набуваючи форми фактора дестабілізації засад конкурентної взаємодії учасників світового ринку. Дисонанс усталеної ділової практики, у частині методів налаштування вигідної комерційної взаємодії, спектр котрих подекуди охоплює підкуп уповноважених на вирішення питань щодо акцепту комерційних пропозицій посадових осіб, часто призводить до диспаритетності суб'єктів господарювання відмінних за критерієм резидентності. «Корупція завдає багатомільярдних збитків міжнародній торгівлі, американські фірми-експортери стверджують, що вони часто програють вигідні контракти через те, що згідно із законом не мають права платити хабарі закордонним чиновникам. Натомість, в більшості країн ОБСЄ дача хабарів іноземним партнерам не заборонялася, більше того, суми не документованих платежів могли бути списані з доходу при сплаті податків. Наприклад, у німецьких корпорацій такі витрати становили близько 5,6 млрд дол. в рік [8]. Ситуація змінилася тільки в кінці 1997 р., коли країни-учасники ОБСЄ підписали «Конвенцію про боротьбу з дачею хабарів іноземним державним посадовим особам при здійсненні міжнародних ділових операцій» [9, с. 10]. Незважаючи на очевидну протиправність та формальну заборону корупційних дій, вчинюваних деякими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою набуття статусу контрагентів у комерційно вигідних для них торговельних правовідносинах, корупційна практика й надалі залишається одним із найефективніших методів лоялізації іноземних партнерів і широко використовується у міжнародній діловій практиці, що призводить до витіснення «законослухняних» суб'єктів господарювання з ринкового середовища, наслідком чого є істотне погіршення загальноринкової кон'юнктури.

Висновки. Підводячи підсумки здійснення аналізу феномена корупції, зазначимо, що, незважаючи на твердження про нездоланність корупційної компоненти соціально-правового буття в умовах стратифікованого суспільства, безспірним залишається факт необхідності мінімізації її впливу на соціально-правові, економічні та політичні процеси. Практичне досягнення наведеної мети перебуває у нерозривному взаємозв'язку з формуванням чіткого, системного, мультиаспектного уявлення про суть, прояви та наслідки існування такого феномена. Зважаючи на вузьку предметну спеціалізацію та зумовлену нею часткову флуктуацію результатів доктринального продукування окремих галузей правової науки, есенційного значення набуває завдання з виявлення аглютинаційного елемента, який би забезпечив консолідацію та впорядкування окремих ланок дослідження корупційного феномена.

Таким елементом, вважаємо, виступає філософсько-правовий підхід операціоналізації корупційного феномена, який за допомогою засобів формальної логіки уможливить усебічне відображення властивостей цього явища через призму інститутів правової науки. Відсутність у сучасній вітчизняній правовій доктрині систематизованого філософсько-правового дослідження епісоціального феномена корупції створює істотну перешкоду у процесі формування функціональної, послідовної, а отже – і ефективної системи протидії означеному явищу, виступаючи фундаментальною проблемою, невідкладне вирішення котрої повинно інтерпретуватись як пріоритетне завдання усієї правової науки.

1. Роуз-Акерман С. Corruption: a study in political economy / Сюзан Роуз-Акерман. – NY: Academic Press, 1978. – С. 258.

2. Астафьев Л. В. К вопросу о понятии коррупции / Л. В. Астафьев // Коррупция в России: состояние и проблемы: мат. научн. практ. конф. (26–27 марта 1996 р.). – М.: Московский институт МВД России, 1996 – С. 199–200.

3. Симоненко В. С. Бідність, зубожіння, здичавіння / В. С. Симоненко // Дзеркало тижня. – 2003. – 18 жовтня. – С. 43–44.

4. Долгова А. И. Определение коррупции и законодательства о борьбе с ней / А. И. Долгова // Коррупция и борьба с ней. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2000. – С. 3–26.

5. Крейнина М. Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле / М. Н. Крейнина. – М.: Дело и Сервис, 1994. – 256 с.

6. Гайдучький А. П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А. П. Гайдучький // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 3. – С. 119–128.
7. Соколовський М. В. Корупція шагає по планеті... / М. В. Соколовський // Дзеркало тижня. – 1997. – 9 августа. – С. 61–62.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fas.org/irp/congress/1998_rpt/e105-19.htm
9. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. – К.: Школяр, 1999. – С. 10.

Кисиль Р.-В. В. Онтологический аспект исследования проблематики воздействия феномена коррупции на фундаментальные основы обеспечения конституционного правопорядка в Украине и мире.

Изложены обобщения относительно философско-правовой оценки сущности коррупции, ее актуальных тенденций, которые проявляются на данном этапе государственного строения. Рассмотрен вопрос значения оптимизации публично-правового аппарата как метода предупреждения и противодействия коррупции. По результатам компаративистического анализа экстрагировано комплекс факторов, детерминирующих интенсификацию негативных результатов, связанных с коррупциализацией функционирования звеньев публичного аппарата и выделены прaxeологические методы нейтрализации их активности. На основе обобщений правовой доктрины, предложено инновационный концепт интерпретации феномена «коррупционной ловушки» и показателя «социальной цены» коррупции в контексте развития различных типов государственности.

Ключевые слова: коррупция, проявления коррупции, противодействие, онтологический аспект, профилактика.

Kisil R.-V. V. Ontological Aspect of Corruption Effect on Main Constitutional-Legal Basics of Public Order Scientific Research.

In this article the generalization on historical estimates of corruption, trends that represent modern state of legal sphere, addresses the social and economic consequences of corruption in society has been analyzed and the basic direction of counteraction to this negative phenomenon were underlined. As a result of comparative analysis a set of factors that determine the intensification of negative effects of corruption of the functioning parts of the public system and singles out the praxeological methods of their activity neutralization were been extracted. Corruption is stated to be something negative. This phenomenon should be in a level inversely proportional to the degree of efficiency of government. High level of corruption indicates the practical inability of the state to ensure the implementation of its policy vector and indicates the lack of control of social and economic processes. Corruption represents the domination of unofficial economy in the certain state. Summarizing these facts, it can be stated that corruption is a key factor of state destabilization in international political realm, a kind of precondition for

economic separation and determining the cause of most diplomatic collapse, which in its unity lead to state's permanent economic and political stagnation. In the article following segments of corruption effects were been underlined: 1) Domestic – degradation processes are endogenous to the specific political and territorial organization of public authority of the certain state with absent or minimal affect on transnational political, economic and other social processes; 2) Transnational – corruption consequences that significantly influence the foreign policy of states, causing a negative transformation of attribute specifications.

On the basis of generalizations of legal doctrine components innovative concept of interpretation of the phenomenon of «corruption trap», and indicator «social cost» of corruption in the context of the development of different types of state has been proposed.

Key words: *corruption, the appearance, counteraction, ontological aspect, prophylaxis.*

Стаття надійшла 11 грудня 2013 р.

УДК 340.12

**А. В. Саміло,
В. В. Шишко, Ю. Р. Лозинський**

РОЗУМІННЯ ТЕРОРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Розглянуто формулювання загальноприйнятого терміна «тероризм» за допомогою антропологічно-правової методики. Проаналізовано різні аспекти, пов'язані з проблематикою досліджень у контексті правової антропології та визначення феномена «тероризм». Розкрито етимологію терміна «тероризм». Концептуально обґрунтовано проблему впровадження терміна «тероризм» та наведено основні підходи до його розуміння, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності всіх інституцій громадянськості у боротьбі з тероризмом.

Ключові слова: *тероризм, терор, агресія, правова антропологія.*

Постановка проблеми. Тероризм – досі серйозний виклик безпеці і стабільності в світі. Ця загроза постала практично перед кожною цивілізованою державою.

З епохою глобалізації більшість колись локальних проблем стали надбанням усієї світової спільноти. Не став винятком і тероризм, що дедалі частіше сприймається як дієвий метод здійснення тиску на